

Over de taal van Hengelo

De taal van Hengelo: Twents

Hieronder is de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Deze kaart werd in 1968 door Jo Daan getekend voor de *Atlas van Nederland*.

Hengelo ligt in het licht oranje gebied, het gebied waar de Twentse variant van het Nedersaksisch wordt gesproken. Het aangrenzende rode gebied is dat van het Twents-Graafschaps.

Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde Daan zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het "echte" Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Hengelo is het *keark*, en *weark* voor 'werk', zo melden de Hengelse informanten voor de *Dialektatlas van Gelderland en Zuid-Overijssel* (1973), een onderdeel van de *Reeks Nederlandse Dialectatlassen* (RND)).

In heel Twente, zowel west als oost, werd in de tijd van Bezoen echter niet *steark*, maar *staark* gezegd voor 'sterk'. Hengelo heeft thans niettemin *steark*.

Ie kwam in plaats van doe

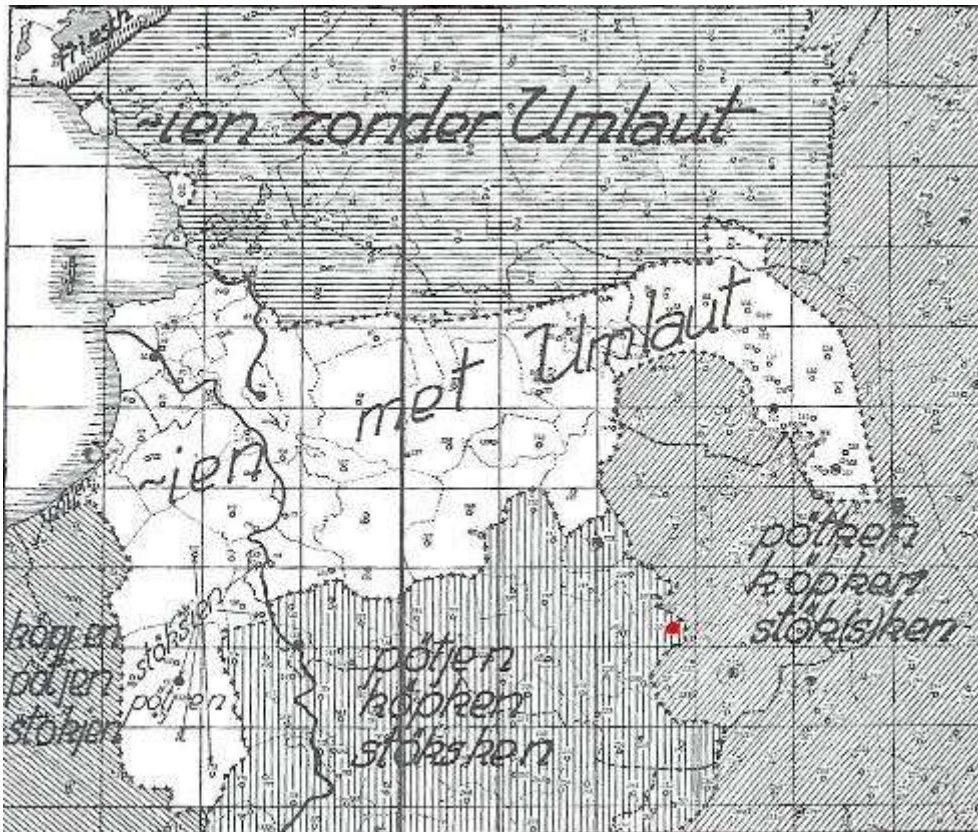
Hengelo ligt midden in het gebied waar in de tijd dat G.G. Kloeke zijn artikel "De taal van Overijssel" schreef (1931), *doe* als aanspreekvorm gebruikt werd (zie het kaartje in zijn artikel op p. 838; het artikel is opgenomen in de kennisbank van deze website).

Doe gebruikt men in Hengelo nu niet meer: "jij" is nu *ie* geworden (onbeklemtoond ook -j):

Ie zeggen mie wa mè *ie* zeerden niks
Goa-j met? Wee-j 't wa?

'Je zag me wel, maar je zei niks!
'Ga je mee? Weet je het wel?'

Verkleinwoorden

Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 825.

G.G. Kloeke tekende al in 1926 bovenstaand kaartje van de verkleinwoorduitgangen. Hengelo (rode stip) ligt nog net in het verticaal gearceerde gebied: het gebied waar de verkleinwoorden meestal op *-ken* uitgingen, maar soms, na bepaalde medeklinkers (met name *n*, *t*), op *-jen*.

Deze situatie was ten tijde van de opnames voor de RND (de jaren 60-70 van de vorige eeuw) nog niet veranderd. De verkleinwoorden gingen uit op *-ke* of op *-je* (afhankelijk van

de slotmedeklinker voor de verkleinwoorduitgang), maar de slot-*n* is door de informanten van de RND niet meer opgegeven.

Bij het maken van verkleinwoorden worden achterklinkers “umgelautet” (d.w.z. schuiven naar voor in de klinkerruimte):

jong ‘jongen’ – *jungske* ‘jongetje’

boom – *beumke*

glas – *gleaske* ‘glaasje’

kral(le) ‘kraal’ – *krelke* ‘kraaltje’

en daarnaast:

leed ‘lied’ – *leedje*

betje ‘beetje’.

Uit de woordenschat van ’t Hengels

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Dat jungske löp op blote veut.*
2. *Ik heb pien an ’t het.*
3. *Ik bin blij da-k met heer nich metgaon bin.*
4. *Wee hef ’t dan doan? Den dee doar a keump.*
5. *Wie wont in ’n riegkeshoes.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die hier gegeven zijn, zijn grotendeels afkomstig uit:

Entjes, H. en A.R. Hol, *Dialektatlas van Gelderland en Zuid-Overijssel* (Antwerpen 1973).

Spijtig genoeg is voor het *Woordenboek van Overijssel* weinig taalmateriaal uit Hengelo ingeleverd, waardoor we voor het schrijven van dit stuk geen beroep konden doen op de database van dat woordenboek.

Zelfstandige publicaties over het Hengels zijn er niet. Wel komt het aan de orde in *Taal en volk van Twente*, van H.L. Bezoen (Assen 1948), en in het artikel “De taal van Overijssel” van G.G. Kloeke uit 1931 (zie de kennisbank op deze site).

Een bekende Hengelse dichter is Arend Lamm (1908-1965), maar bekender werd de jong overleden [Johan Gigengack](#) (1933-1976), met name door het boek *De boetenste duusternis* (1961). Hij stelde ook het boek *Twentse woorden en gezegden* samen (1979).

Oplossingen:

1. Dat jongetje loopt op blote voeten.
2. Ik heb pijn aan mijn hart.
3. Ik ben blij dat ik met hen niet ben meegegaan.
4. Wie heeft het dan gedaan? Hij die daar aan komt.
5. Wij wonen in een rijtjeshuis.